

Spis treści

Wstęp	13
1. Wprowadzenie	15
1.1. Co to jest bezpieczeństwo informacji?	17
1.2. Dlaczego zapewnianie bezpieczeństwa informacji jest potrzebne?	18
1.3. Cele, strategie i polityki w zakresie bezpieczeństwa informacji	19
1.4. Czynniki decydujące o bezpieczeństwie systemów informacyjnych	21
1.5. Jak określać wymagania bezpieczeństwa?	22
1.6. Zarządzanie bezpieczeństwem informacji	24
1.7. Standardy związane z zarządzaniem bezpieczeństwem systemów informacyjnych	30
1.8. Zarządzanie ryzykiem a zarządzanie bezpieczeństwem informacji	38
1.9. Punkt wyjścia zapewniania bezpieczeństwa informacji	41
1.10. Krytyczne czynniki sukcesu	42
2. Zarządzanie ryzykiem systemów informacyjnych	43
2.1. Nazewnictwo związane z zarządzaniem ryzykiem	45
2.1.1. Pojęcia podstawowe	45
2.1.2. Nazewnictwo modelu zarządzania ryzykiem	46
2.2. Struktura ryzyka	47
2.2.1. Ryzyko polityczne	47
2.2.2. Ryzyko organizacyjne	48
2.2.3. Ryzyko operacyjne	49
2.3. Czynniki ryzyka systemów informacyjnych	55
2.3.1. Ludzie	55
2.3.2. Procesy i systemy	56
2.3.2.1. Systemy teleinformatyczne	57
2.3.2.2. Dokumentacja wewnętrzna i zewnętrzna	58
2.3.2.3. Lokalizacja	58
2.3.3. Zdarzenia zewnętrzne	59
2.3.3.1. Zdarzenia przewidywalne i nieprzewidywalne	59
2.3.3.2. Zlecenie czynności na zewnątrz (outsourcing)	60
2.4. Procesy zarządzania ryzykiem systemów informacyjnych	61
2.5. Ustalenie oczekiwań wobec zarządzania ryzykiem	64
2.5.1. Podstawowe kryteria oceny ryzyka systemów informacyjnych	65

2.5.2. Zakres i granice procesu zarządzania ryzykiem systemów informacyjnych	66
2.5.3. Organizacja zarządzania ryzykiem systemów informacyjnych	67
2.6. Zarządzanie zasobami i aktywami systemów informacyjnych.....	67
2.6.1. Zapewnianie zasobów i aktywów oraz odpowiedzialność za nie	69
2.6.1.1. Inwentaryzacja zasobów i aktywów.....	71
2.6.1.2. Własność zasobów	73
2.6.1.3. Akceptowalne użycie zasobów.....	73
2.6.2. Klasyfikacja informacji	74
2.6.2.1. Zalecenia do klasyfikacji	74
2.6.2.2. Oznaczanie informacji i postępowanie z informacjami	75
2.6.3. Wartość biznesowa aktywów, zwłaszcza informacji	76
2.7. Szacowanie ryzyka systemów informacyjnych	79
2.7.1. Analiza ryzyka systemów informacyjnych.....	80
2.7.1.1. Identyfikacja ryzyka.....	80
2.7.1.2. Oszacowanie (wycena) ryzyka.....	91
2.7.2. Ocena ryzyka systemów informacyjnych.....	97
2.8. Postępowanie z ryzykiem systemów informacyjnych	98
2.8.1. Unikanie ryzyka	103
2.8.2. Przeniesienie ryzyka.....	104
2.8.3. Utrzymanie/akceptowanie ryzyka.....	105
2.8.4. Redukcja ryzyka	105
2.8.5. Środki sterowania bezpieczeństwem.....	106
2.8.6. Środki łagodzenia ryzyka (przeciwdziałanie).....	108
2.8.7. Strategia łagodzenia ryzyka	115
2.9. Akceptacja ryzyka przez kierownictwo	116
2.10. Informowanie o ryzyku	117
2.11. Monitorowanie i przegląd ryzyka.....	118
2.12. Kluczowe role w procesie zarządzania ryzykiem.....	120
3. Zarządzanie ryzykiem w projektach systemów informacyjnych.....	124
3.1. Wprowadzenie	124
3.2. Kryteria sukcesu projektu.....	125
3.3. Procesy zarządzania ryzykiem projektowym.....	126
3.4. Planowanie zarządzania ryzykiem projektowym.....	128
3.5. Identyfikacja zagrożeń	130
3.6. Analiza ryzyka	131
3.7. Szacowanie prawdopodobieństwa i skutku ryzyka	131
3.8. Planowanie reakcji na ryzyko.....	134
3.9. Sterowanie ryzykiem.....	135
3.10. Monitorowanie ryzyka	136
4. Zarządzanie reakcją na incydenty związane z naruszeniem bezpieczeństwa informacji	137
4.1. Podstawowe zagadnienia i korzyści związane z zarządzaniem incydentami... ..	138
4.2. Przykłady incydentów związanych z naruszeniem bezpieczeństwa informacji	140
4.3. Procedury w zarządzaniu incydentami	142
4.3.1. Planowanie i przygotowanie	142
4.3.2. „Stosowanie” – wdrożenie i eksploatacja.....	153
4.3.3. Przegląd.....	170
4.3.4. Doskonalenie	172

5. System Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji (SZBI)	174
5.1. Ustanowienie SZBI.....	176
5.1.1. Zakres i granice SZBI	176
5.1.2. Polityka bezpieczeństwa i jej akceptacja przez kierownictwo	177
5.1.3. Polityka bezpieczeństwa informacji.....	178
5.1.4. Dokument polityki bezpieczeństwa informacji.....	179
5.1.5. Przegląd polityki bezpieczeństwa informacji.....	180
5.1.6. Strategia zarządzania ryzykiem	181
5.2. Wdrożenie i eksploatacja SZBI.....	182
5.3. Monitorowanie i przegląd SZBI	182
5.4. Utrzymanie i doskonalenie SZBI	182
5.5. Organizacja zapewniania bezpieczeństwa informacji.....	183
5.5.1. Organizacja wewnętrzna.....	183
5.5.1.1. Zaangażowanie kierownictwa w zapewnianie bezpieczeństwa informacji.....	184
5.5.1.2. Koordynacja zarządzania zapewnianiem bezpieczeństwa informacji.....	184
5.5.1.3. Przepisanie odpowiedzialności w zakresie zapewniania bezpieczeństwa informacji	185
5.5.1.4. Proces autoryzacji środków przetwarzania informacji	186
5.5.1.5. Umowy o zachowaniu poufności	186
5.5.1.6. Kontakty z organami władzy.....	187
5.5.1.7. Kontakty z grupami zaangażowanymi w zapewnianie bezpieczeństwa	187
5.5.1.8. Niezależne przeglądy bezpieczeństwa informacji	188
5.5.2. Strony zewnętrzne	188
5.5.2.1. Ryzyko związane ze stronami zewnętrznymi.....	189
5.5.2.2. Bezpieczeństwo w kontaktach z klientami.....	190
5.5.2.3. Bezpieczeństwo w umowach ze stroną trzecią.....	191
5.6. Bezpieczeństwo zasobów ludzkich.....	194
5.6.1. Przed zatrudnieniem.....	195
5.6.1.1. Role i zakresy odpowiedzialności.....	196
5.6.1.2. Postępowanie sprawdzające.....	196
5.6.1.3. Zasady zatrudnienia	197
5.6.2. Podczas zatrudnienia	198
5.6.2.1. Odpowiedzialność kierownictwa	199
5.6.2.2. Uświadamianie, kształcenie i szkolenia z zakresu bezpieczeństwa informacji	200
5.6.2.3. Postępowanie dyscyplinarne	200
5.6.3. Zakończenie lub zmiana zatrudnienia.....	201
5.6.3.1. Odpowiedzialność związana z zakończeniem zatrudnienia	201
5.6.3.2. Zwrot zasobów	202
5.6.3.3. Odebranie praw dostępu.....	202
5.7. Bezpieczeństwo fizyczne i środowiskowe.....	203
5.7.1. Obszary bezpieczne.....	205
5.7.1.1. Fizyczna granica obszaru bezpiecznego.....	206
5.7.1.2. Środki ochrony fizycznego wejścia.....	207
5.7.1.3. Zabezpieczanie biur, pomieszczeń i urządzeń.....	207
5.7.1.4. Ochrona przed zagrożeniami zewnętrznymi i środowiskowymi ..	208
5.7.1.5. Praca w obszarach bezpiecznych	208
5.7.1.6. Obszary publicznie dostępne dla dostaw i załadunku.....	209

5.7.2. Bezpieczeństwo wyposażenia.....	209
5.7.2.1. Rozmieszczenie i ochrona wyposażenia.....	210
5.7.2.2. Systemy wspomagające przetwarzanie informacji	210
5.7.2.3. Bezpieczeństwo okablowania	211
5.7.2.4. Bezpieczna konserwacja sprzętu.....	212
5.7.2.5. Bezpieczeństwo wyposażenia znajdującego się poza siedzibą organizacji.....	212
5.7.2.6. Bezpieczne usuwanie lub ponowne wykorzystanie wyposażenia.....	213
5.7.2.7. Wynoszenie mienia.....	213
5.8. Zarządzanie eksploatacją i komunikacją SZBI.....	214
5.8.1. Procedury eksploatacyjne i odpowiedzialność.....	214
5.8.1.1. Dokumentowanie procedur eksploatacyjnych.....	214
5.8.1.2. Zarządzanie zmianami.....	215
5.8.1.3. Rozdzielanie obowiązków.....	216
5.8.1.4. Oddzielanie środowisk rozwojowych, testowych i eksploatacyjnych	216
5.8.2. Zarządzanie usługami dostarczonymi przez strony trzecie.....	217
5.8.2.1. Bezpieczne dostarczanie usług.....	218
5.8.2.2. Monitorowanie i przegląd usług strony trzeciej	218
5.8.2.3. Bezpieczne zarządzanie zmianami usług strony trzeciej.....	219
5.8.3. Planowanie i odbiór systemów.....	219
5.8.3.1. Zarządzanie pojemnością systemów	220
5.8.3.2. Akceptacja systemu.....	220
5.8.4. Ochrona przed kodem złośliwym i nadzór nad kodem mobilnym.....	221
5.8.4.1. Środki ochrony przed kodem złośliwym	222
5.8.4.2. Środki nadzoru nad kodem mobilnym.....	224
5.8.5. Kopie zapasowe	224
5.8.6. Zarządzanie bezpieczeństwem sieci.....	226
5.8.6.1. Systemy ochrony sieci.....	227
5.8.6.2. Bezpieczeństwo usług sieciowych	227
5.8.7. Obsługa nośników danych i dokumentacji	228
5.8.7.1. Zarządzanie nośnikami wymiennymi.....	229
5.8.7.2. Usuwanie nośników	229
5.8.7.3. Procedury postępowania z informacjami	230
5.8.7.4. Bezpieczeństwo dokumentacji systemowej	230
5.8.8. Wymiana informacji.....	231
5.8.8.1. Polityka i procedury wymiany informacji.....	231
5.8.8.2. Umowy o wymianie informacji	233
5.8.8.3. Transportowanie fizycznych nośników informacji.....	234
5.8.8.4. Wiadomości elektroniczne	234
5.8.8.5. Systemy informacyjne organizacji.....	235
5.8.9. Usługi handlu elektronicznego.....	236
5.8.9.1. Handel elektroniczny	236
5.8.9.2. Transakcje on-line.....	238
5.8.9.3. Informacje dostępne publicznie	238
5.9. Kontrola dostępu.....	239
5.9.1. Wymagania biznesowe i polityka kontroli dostępu	241
5.9.2. Zarządzanie dostępem użytkowników	243
5.9.2.1. Rejestracja użytkowników	244

5.9.2.2. Zarządzanie przywilejami.....	245
5.9.2.3. Zarządzanie hasłami użytkowników	246
5.9.2.4. Przeglądy praw dostępu użytkowników.....	246
5.9.3. Odpowiedzialność użytkowników.....	247
5.9.3.1. Używanie haseł.....	247
5.9.3.2. Pozostawianie sprzętu użytkownika bez opieki.....	251
5.9.3.3. Polityka czystego biurka i czystego ekranu	251
5.9.4. Kontrola dostępu do sieci.....	252
5.9.4.1. Zasady korzystania z usług sieciowych	252
5.9.4.2. Uwierzytelnianie użytkowników przy połączeniach zewnętrznych.....	253
5.9.4.3. Identyfikacja urządzeń w sieciach.....	254
5.9.4.4. Ochrona zdalnych portów diagnostycznych i konfiguracyjnych	254
5.9.4.5. Rozdzielanie sieci	255
5.9.4.6. Kontrola połączeń sieciowych.....	256
5.9.4.7. Kontrola routingu w sieciach	256
5.9.5. Kontrola dostępu do systemów operacyjnych.....	256
5.9.5.1. Procedury bezpiecznego logowania się.....	257
5.9.5.2. Identyfikacja i uwierzytelnianie użytkowników	258
5.9.5.3. System zarządzania hasłami	259
5.9.5.4. Użycie systemowych programów narzędziowych	259
5.9.5.5. Zamykanie sesji po określonym czasie	260
5.9.5.6. Ograniczanie czasu trwania połączenia	260
5.9.6. Kontrola dostępu do informacji i aplikacji.....	261
5.9.6.1. Ograniczanie dostępu do informacji	261
5.9.6.2. Izolowanie systemów wrażliwych.....	261
5.9.7. Przetwarzanie mobilne i praca na odległość	262
5.9.7.1. Przetwarzanie i komunikacja mobilna	262
5.9.7.2. Praca zdalna	263
5.10. Pozyskiwanie, rozwój i utrzymanie systemów informacyjnych.....	265
5.10.1. Wymagania bezpieczeństwa systemów informacyjnych.....	265
5.10.2. Poprawne przetwarzanie w aplikacjach	266
5.10.2.1. Potwierdzanie poprawności danych wejściowych	266
5.10.2.2. Kontrola przetwarzania wewnętrznego.....	267
5.10.2.3. Integralność wiadomości.....	268
5.10.2.4. Potwierdzanie poprawności danych wyjściowych	268
5.10.3. Zabezpieczenia kryptograficzne	268
5.10.3.1. Zasady korzystania z zabezpieczeń kryptograficznych	269
5.10.3.2. Zarządzanie kluczami	270
5.10.4. Bezpieczeństwo plików systemowych	271
5.10.4.1. Zabezpieczanie eksploatowanego oprogramowania.....	271
5.10.4.2. Ochrona systemowych danych testowych	273
5.10.4.3. Kontrola dostępu do kodów źródłowych programów	273
5.10.5. Bezpieczeństwo w procesach rozwojowych i obsługi informatycznej..	274
5.10.5.1. Procedury kontroli zmian.....	274
5.10.5.2. Techniczny przegląd aplikacji po zmianach w systemie operacyjnym	275

5.10.5.3. Ograniczenia dotyczące zmian w pakietach oprogramowania.....	276
5.10.5.4. Wyciek informacji	276
5.10.5.5. Prace rozwojowe nad oprogramowaniem powierzone firmie zewnętrznej	277
5.11. Wymagania dotyczące dokumentacji	277
5.11.1. Nadzór nad dokumentami	278
5.11.2. Nadzór nad zapisami	279
6. Zarządzanie zapewnianiem ciągłości działania.....	280
6.1. Osadzenie zapewniania ciągłości działania w kulturze organizacji.....	280
6.2. Zrozumienie istoty działania organizacji.....	292
6.2.1. Wprowadzenie procesu systematycznego zarządzania zapewnianiem ciągłości działania.....	292
6.2.2. Generalna analiza wpływu zakłóceń na działalność.....	297
6.2.3. Identyfikacja, analiza i ocena ryzyka ogólnego	299
6.2.4. Bezpieczeństwo informacji i ciągłość działania systemów informatycznych a zapewnianie ciągłości działania organizacji.....	302
6.3. Określanie strategii zarządzania zapewnianiem ciągłości działania.....	303
6.4. Opracowywanie i wdrażanie rozwiązań zapewniania ciągłości działania	305
6.4.1. Analiza ryzyka operacyjnego i mapa zakłóceń	305
6.4.2. Opracowywanie regulaminów, procedur, instrukcji.....	307
6.4.3. Projektowanie scenariuszy awaryjnych.....	309
6.4.4. Wdrażanie przyjętego postępowania z zakłóceniami	310
6.5. Testowanie, utrzymywanie i audyt rozwiązań zapewniania ciągłości działania.....	312
6.5.1. Testowanie.....	312
6.5.2. Utrzymywanie.....	312
6.5.3. Audyt	314
7. Odpowiedzialność kierownictwa organizacji.....	315
7.1. Zaangażowanie kierownictwa.....	315
7.2. Szkolenie, uświadamianie i kompetencje pracowników.....	317
8. Monitorowanie bezpieczeństwa.....	319
8.1. Monitorowanie i przeglądy SZBI.....	320
8.1.1. Niezależne przeglądy bezpieczeństwa informacji.....	321
8.1.2. Dzienniki zdarzeń	322
8.1.3. Monitorowanie wykorzystywania systemu.....	322
8.1.4. Ochrona informacji zawartych w dziennikach zdarzeń.....	323
8.1.5. Dzienniki zdarzeń administratora i operatora.....	324
8.1.6. Rejestrowanie błędów	324
8.1.7. Synchronizacja zegarów.....	325
8.1.8. Monitorowanie i przegląd usług strony trzeciej	325
8.1.9. Zgodność przeglądów z politykami bezpieczeństwa i standardami oraz zgodność techniczna	326
8.2. Przeglądy realizowane przez kierownictwo	327
8.2.1. Dane wejściowe do przeglądu.....	327
8.2.2. Wyniki przeglądu.....	327
9. Audyty SZBI.....	329
9.1. Audyty systemów informacyjnych.....	330

9.1.1. Bezpieczne prowadzenie audytu.....	330
9.1.2. Ochrona narzędzi audytu.....	330
9.2. Audyty wewnętrzne SZBI.....	331
9.3. Procesy audytowe	332
9.3.1. Etap przygotowawczy audytu	332
9.3.1.1. Spotkanie wstępne.....	332
9.3.1.2. Seminarium dla gremiów kierowniczych organizacji.....	333
9.3.2. Etap wykonawczy audytu	333
9.3.2.1. Ścieżka formalna audytu	333
9.3.2.2. Ścieżka techniczna audytu.....	334
9.3.3. Etap sprawozdawczy audytu.....	335
9.3.3.1. Opracowanie dokumentu końcowego.....	335
9.3.3.2. Przekazanie zleceniodawcy zbioru dokumentów audytowych...	335
10. Doskonalenie SZBI.....	336
10.1. Ciągłe doskonalenie	336
10.2. Działania korygujące	336
10.3. Działania zapobiegawcze	336
11. Zgodność z przepisami prawa.....	338
11.1. Ustalenie odpowiednich przepisów prawa	338
11.2. Prawo do własności intelektualnej	338
11.3. Ochrona zapisów w organizacji.....	339
11.4. Ochrona danych osobowych i prywatność informacji dotyczących osób fizycznych	341
11.5. Zapobieganie nadużywaniu środków przetwarzania informacji.....	341
11.6. Regulacje dotyczące zabezpieczeń kryptograficznych	342
11.7. Sprawdzanie zgodności technicznej	343
12. Terminologia	344
12.1. Pojęcia i definicje.....	345
12.2. Akronimy	373
Bibliografia	388